

Leyla Tavşanoğlu, IFAR Genel Müdürü Lowenthal'le, sanat eserleri hırsızlığı, sahteciliği ve Kanakarya mozaikleri üzerine söyleşti

Kıbrıs Rumları iyi iz sürdü ve tarihlerini kurtardı

- IFAR (International Foundation of Art and Research - Uluslararası Sanat ve Araştırmalar Vakfı) ne amaçla ve hangi tarihte kurulmuştur?

LOWENTHAL - IFAR, 1968-69 yıllarında sanat eserleri sahteciliğini araştırmak ve ortaya çıkartmak amacıyla kurulmuştur. 1970'lerin ortalarında sanat eserleri hırsızlığının, sahtecilik kadar önemli bir sorun haline geldiği anlaşıncaya kadar IFAR olarak, çalıntı sanat eserlerinin bir listesini çıkartmaya başladık. Başka bir deyişle, çalıntı sanat eserlerinin fişlerinin bulunduğu bir merkez haline geldik.

Bugün sahtecilik ve hırsızlık hala büyük sorunlar olmaya devam ediyor. IFAR olarak çalışmalarımız bu konuda odaklaşıyor.

- IFAR personeli sayısının az olduğunu öğrendim. Bu doğru mu?

LOWENTHAL - Kuruluşumuz çok küçük. Tam gün çalışan üç kişi, yarım gün çalışan iki kişi var... Bize çok bağlı bir gönüllüler grubu IFAR için çalışıyor. Ama sadece bir kaç yıl içinde önemli bir değişiklik oldu. Şimdi bir sanat hırsızlığı arşivini bilgisayar olarak kurduk. Bu iş için geniş çaplı bir araştırma ve inceleme yapmak gerekti. Oysa bizim çok az paramız var. Anlayacağınız gibi, bu tür araştırma ve incelemeler için büyük paralar gerekiyor.

Bu düşünceden yola çıkarak bazı ticari kuruluşlarla işbirliği yapma yoluna gittik. Bunların başında sigorta şirketleri geliyor. Bir sanat eseri sigortasızsa çalındığında büyük sorun oluyor. Dünyada hala pek çok müze, saray, kilise sigortalı değil.

Bir de bize yardımcı olan kuruluşların başında üniversite galerileri geliyor. Bunlar çalıntı sanat eserlerini satmak istemiyorlar. Bu dünyaca ünlü galeriler bir sanat eserinin çalıntı olup olmadığını yetkili ağızlardan ve en kısa zamanda öğrenmek istiyorlar. Biz onlara bunu sağlıyoruz.

Bu sahtecilerin körüklemesiyle piyasa akil almaz biçimde büyümeye başladı. Koleksiyonculuk yapan insanların çok paraları vardı. Sanat eseri alma statüsüne sahip olmak istiyorlardı, ama bunlar daha çok işadamları oldukları için bundan pek anlamıyorlardı. Bir kısmı yeni zengin, bir kısmı da parasını nereye bağlayacağını bilemeyen zenginlerdi. Bazen IFAR olarak, bizim yardımımıza pek de layık olmayan kişilere yardım ettiğimiz kasıma kapılıyoruz.

Ama sanat piyasası ve tablolarının sahteleri yapılan ressamın yardımımıza gereksindiklerine inandığımızdan bu işe başladık ve sürdürüyoruz. Düştüğün, bugün yaşamayan Matisse, Picasso gibi ressamın tablolarının sahtelerinin yapılmasına karşı kendilerini nasıl koruyabilir?

Böylece dünyanın önde gelen sanat pazarlarından biri olan New York eyaletinde, tüketiciyi bu tür sahteciliklere karşı korumak amacıyla birtakım yasaların çıkarılması gerektiği inancı yerleşti. Bu konuda fazla bir kamuoyu ilgisi yoktu.

Çünkü tahmin edeceğimiz gibi sanat eserleri piyasası çok dar bir çevreye hitap eder. Sanat ürünleri tüketicisi zengin bir kişidir. Bunların sayısı da toplum içinde oldukça azdır. Bu konuda bir yasa oluşturulmasını isteyen New York Üniversitesi sanat tarihi profesörleri ile ünlü bir koleksiyoncu olan John de Menil bir araya geldiler ve IFAR'ın çalışmalarını başlattılar. Amaç da bu profesörlerin fikirlerinden, uzmanlıklarından yararlanmaktır. Çünkü yıllar boyu bu konuda fikirlerini satan profesörler büyük skandallara yol açmışlardı. Bu profesör tabii ki uzmanlık alanında yaptığı çalışmanın karşılığını para olarak alacaktır. Ama bize göre bir konuda "bu eser gerçek" ya da "hayır, bu eser sahte" diyen profesöre ödeme yapılamaz. Bize fikirlerini satan bir profesörün ahlaki değerleri de tartışılabilir.

- IFAR'a yardımcı olan profesörler yaptıklarının karşılığında neredeyse hiçbir şey almıyorlar. IFAR hakkında Amerikan dergilerinde çıkan yazıları okumuştum. Öğrendiğim kadarıyla IFAR'da sürekli olarak çalışanlar üç kadın. Bir de pek çok olayda INTERPOL ve Amerikan Federal Soruşturma Bürosu'na (FBI) muhatap olmak zorunda kalıyor. Bu kadar az para ve bu kadar az insanla bu işleri nasıl başarıyorsunuz?

LOWENTHAL - Biz bir bilgilendirme kurumuyuz, araştırmacı dedektif değiliz. Biz bilgileri değerlendirir, bunları arşivleriz. Sanat dünyasına büyük ilgi duyduğumuz için tuttuğumuz arşivleri aynı zamanda bellegimizde saklarız. Bilgisayara geçirmemize karşın bellegimizdeki bilgi deposu bize çok yardımcı olur.

- Belleğiniz, sırasında bilgisayar yerine geçebiliyor yani?

LOWENTHAL - Bilgisayar vazgeçilemez bir ayardır. İleriki bilgileri depolamak için çok gerekli. Ama bazen polisten bir bilgi alıyoruz. Diyorlar ki "Piyasaya bir sanat eseri çıktı. Ama bunun çalıntı olduğu bilgisini aldık." Çok önemli bir sanat eseriye hemen hatırlarız. Sadece bize bazı doğru veriler gereklidir. Biz zaten bilgisayar sistemini, 15 yıldır kendi bellegimizden yanıtlaştığımız sorulara göre düzenledik. Çok iyi anımsıyorum. Bir gün FBI memurları bizim büroya geldiler. "Bir çalıntı tablo konusunda bilgi aldık. Ressamın kim olduğunu, tablonun adını ya da boyutlarını bilmiyoruz. Ama bütün bildiğimiz, tabloda şapkalı bir adamın at sırtında gittiği, onun ardında, havada uçan bir çıplak kadın olduğu" dediler. Hemen tablonun ne olduğunu anladık.

Dr. Constance Lowenthal

Sanat tarihi doktorası, Metropolitan deneyimli

Güzel Sanatlar Enstitüsü mezunu. Sanat tarihi dalında doktora var. Doktora tezi, 16. yüzyılda yaşamış bir Alman heykeltıraşın sanatıyla ilgili. Doktorasını verdikten sonra üç yıl üniversitede, daha sonra da yedi yıl New York Metropolitan Müzesi'nin Eğitim Bölümü'nde çalıştı. 1985'ten bu yana, merkezi New York'ta bulunan International Foundation on Arts Research'ün (IFAR - Uluslararası Sanat Eserleri Araştırma Vakfı) Genel Müdürü olarak görev yapıyor.

Bu, ünlü ressam Delacroix'nın çok ünlü bir yapıtıydı.

Polisin elinde genellikle çalıntı bir tablo ile ilgili sadece tarif edici bilgiler vardır. Boyutlar, hangi ressamın ait olduğu yoktur. Bize verilen bilgiler zaten yeterlidir. Bu bilgiler doğrultusunda aranabiliriz. Bu size, belki el yordamı ile yapılan bir araştırma gibi gelebilir. Ama beş sözcükten yola çıkarak bilgisayara verileri verdiğimizde, bu verilere uygun bir çok tablonun küçültülmüşleri hemen ekranda belirir. Buradan, neyi aradığımızı bulabiliriz.

- Bir de bildiğim kadarıyla IFAR'ın uğraştığı bir Rubens tablosu sahteciliğiyle ilgili bir olay vardı.

"Biz bir bilgilendirme kurumuyuz, araştırmacı dedektif değiliz. Biz bilgileri değerlendirir, bunları arşivleriz. Sanat dünyasına büyük ilgi duyduğumuz için tuttuğumuz arşivleri aynı zamanda bellegimizde saklarız." (Fotoğraf: HAYRETTİN SAĞANAK)

LOWENTHAL - Evet. Montanali bir işletmeci profesör çok düşük fiyata usta ressamın bir kaç tabloyu satın almıştı. Montana, Amerika'nın küçük eyaletlerinden biridir. Orada pek Avrupa sanatı bilinmez. San Francisco'da bir üniversitede konuk profesör olarak görev yaparken orada rastladığı bir kişiden bu tabloları almış. Üstelik de 10 bin dolar para ödemiş. Hepsinin sahte olduğu ortaya çıkmıştı. Polis, olayı soruştururken bize başvurdu. Ama bize verilen resimlerin boyutları hep aynıydı. Bazıları Rubens'ten, bazıları Degas'dandı. Dü-

şünebiliyor musunuz?

- IFAR olarak bazı sanat hırsızlığı olaylarında Türkiye ile ilişkiniz olduğunu biliyoruz. Örneğin, bir Karun Hazinesi olayı var.

LOWENTHAL - Evet, Karun Hazinesi davasında Türkiye hükümeti, New York'taki Metropolitan Müzesi'ni mahkemeye vermeden önce biz perde arkasında etkindik. Türkiye hükümeti, buna Karun Hazinesi, Metropolitan Müzesi de Doğu Yunan Hazinesi adını veriyordu. Bu kadar altın ve gümüş parça, 1960'ların sonunda Metropolitan'dan ya satın alınmış ya da bazı satıcılar tarafından armağan olarak müzeye verilmişti. Metropolitan Müzesi, bu hazi-

reyle bulunuyorsa, bunun esas sahibi, bunu geri almak için dava açma hakkına sahip değildi. Çünkü olay zamanışımına uğrayacaktı. Bakın şimdi, New York'ta çok sayıda müze var. Ama olayla doğrudan ilgili olan Metropolitan oldu.

Biz buna karşı çıktık. New York eyaleti yasası, sanat eserlerinin esas sahiplerine yardımcıdır. Çünkü çalıntı eserlerin sahibi yasaya göre istediği kadar süre araştırma yapar. Ondan sonra, kanıtlarını elde edince parçaları geri ister. Bu reddedildiği takdirde üç yıl içinde dava açma hakkına sahiptir. Bu tür bir olayın araştırmasını yapmak çok uzun zaman alabilir. Özellikle bir hazine, Metropolitan Müzesi'nin bodrumunda gizleniyorsa sonsuz zaman alabilir.

Metropolitan Müzesi yetkilileri çok güçlüydü. Böylece yasa, eyalet meclisinden geçti. Ama yürürlüğe girmesi için valinin yasayı imzalaması gerekiyordu. Yasa valinin önüne geldiğinde IFAR ve benzeri bir çok kuruluş itirazda bulundular. Vali galiba temmuz 1988'de yasayı veto etti. Hemen sonra da Türkiye hükümeti davayı açtı. Biliyorsunuz, dava hala sürüyor.

- Ama böyle bir olayda polis mahkeme kararı ile Metropolitan'da arama yapma isteğinde bulunamaz mıydı?

LOWENTHAL - Tabii, bunların Metropolitan'da olduklarını kanıtlayacak fotoğraflar bulunsaydı bu kesinlikle olurdu. Herhangi bir hırsızlıkta polisin elinde kanıt varsa tabii ki mahkeme kararı ile arama yapılabilir. Ama yeraltından çıkartılmış, çalıntı antika eserler olunca iş gümrük yetkililerine havale ediliyor. Çalıntı antikaların yasadışı yollardan ABD'ye ithal edilmeleri işiyle gümrük ilgileniyor. Karmaşık bir mekanizma bu.

- Buna bağlı olarak aklıma, Kıbrıs'ta Kanakarya Kilisesi'nden kaçırılan mozaikler davası geliyor.

LOWENTHAL - Burada bir fark var. O mozaikler ABD'ye götürülmüş, oradan da gümrükte deklare edilmek suretiyle Amerika'ya getirilmişti.

Bu olay şöyleydi. Indianalı bir antikacı, İsviçre'de, bazı satıcılardan, Kıbrıs'taki bir kiliseden olduğu saptanan dört mozaik parçası almıştı. Bu mozaiklerin tarihi önemi çok büyüktü. Indianalı antikacı bunları Münih'te bazı kişiler aracılığı ile bulmuş ve mozaiklerin çok değerli olduklarını sezmişti. Ama konunun uzmanı değildi. Bununla birlikte mozaikleri, verdiği paranın çok üstünde bir fiyata

satabileceğini kestirmişti. Böylece mozaikleri satın alıp gayet yasal yollardan ABD'ye soktu. Ama ne var ki Kıbrıs Rum yönetimi, Getty Müzesi yöneticisi aracılığı ile mozaiklerin izini buldu. Antikacı Peggy Goldberg'e dava açıldı. Dava çok kısa sürdü. Goldberg kaybetti. Bunun üzerine bir üst mahkemede temyiz etmek istedi. Ama karar yine aynıydı. Mozaiklerin geri verilmesi gerekiyordu.

- Bu davada mahkeme sizin değerlendirmenize başvurdu mu?

LOWENTHAL - Mahkeme değil de Peggy Goldberg'in avukatları IFAR'a başvurdu. Çünkü Peggy Goldberg, mahkemede, bunları almadan önce bize danıştığını öne sürmüştü. Ama bizde, Peggy Goldberg'in mozaikleri almadan önce bunları almasının doğru olup olmadığı konusunda başvurduğuna dair herhangi bir kayıt yoktu. Ben, avukatlara, bize danışıldığna dair elimizde kanıt olmadığını söyledim. Oysa Peggy Goldberg beni Cenevre'den telefonla aradığını söylüyordu. Ben, böyle bir telefon almadığımı söyledim. "İyi ama haziran sonu, temmuz başı gibi öyle bir telefon konuşması yapmış olamaz mıydınız?" diye üstelidiler. Ben hatırlamadığımı söyledim. Telefon konuşmalarını bir yere not edip etmediğimi sorduklarında, böyle notlar tutmadığımı yanıtlı verdim. Peggy Goldberg bu yanıtlıya çok memnun olmuştu. Çünkü insani bir unutkanlık söz konusuydu. Mahkemeden sonra tutanakları okuduğumda, Peggy Goldberg'in ABD ulusal bayramı olan 4 Temmuz'dan faydalanıp İsviçre'ye gitmiş olduğunu anladım. Oysa avukatlar bana 4 temmuz tarihini sormamışlardı. 4 temmuzda ben Berlin'deydim, ABD'de değil. Peggy Goldberg, beni Berlin'den aramamıştı. Aramış olsaydı çok iyi hatırlardım. IFAR'dan her gün beni sayısız kişi arar. Berlin'de telefon çok ender çaldı.

Mahkeme yargıcı, Peggy Goldberg'in, mozaiklerin çalıntı olup olmadığını anlamak için pek çok uzman kişiye danıştığı iddialarına da inanmamıştı.

- IFAR ile ilgili olarak yayımlanan bir yazıda, sizin, polisle ilk temasınızda adeta çok geçirdiğinizi okumuştum.

LOWENTHAL - Doğru. Çünkü polisle hiçbir alışverişim olmayacak şekilde gayet düzgün olması gereken bir insan olarak yetiştirilmiştim. IFAR'ın resepsiyon bölümündeki arkadaş bana telefon edip de Hazine Bakanlığı müfettişlerinin geldiğini söylediğinde önce gelir vergisi konusunda bir pürüz çıktığını sanmıştım.

Oysa gelir vergilerimi gayet düzenli olarak ödüyordum. Yine de çok korkmuştum. Sonunda başka birisi için geldiklerini anladım. Ama artık yetkili makamlardan bize başvurmalarına alıştım. Çünkü beni değil, başka kişileri soruşturduklarını biliyorum.

- IFAR'ın yıllık bütçesi ne kadar?

LOWENTHAL - Son zamanlarda biraz arttı. 300 bin dolar... Bu para esas olarak ücretler, kira, telefon, faks giderlerine harcanıyor.